

A NÓMOZGALOM NÁLUNK.

Rövid néhány évtized mulva 400 esztendő évfordulója lesz annak a tordai országgyűlésnek, melyen a mi Dávid Ferencünk kihirdette a lelkiismeret szabadságát. Valahányszor büszkén valljuk magunkat unitáriusoknak, mindig a világtörténelem ez egyetlenül gyönyörű momentumára kell gondolnunk, melyet a gondviselés különös kegye nekünk juttatott osztály-részül. Mindnyájan ismerjük az 1568-iki országgyűlés képét, melynek középpontjára Körösfői Kriesch ihletett ecsetje úgy állítja Dávid Ferenc alakját, mint egy testté vált ígét.

1910-ben a szabadelvű keresztények berlini kongresszusáról angol és amerikai hitrokonaink egész serege jött el hozzánk velünk ünnepelni vallásalapítónk születésének 400 éves évfordulóját. Kivált az amerikaiak mindig különös áhítattal vették ajkukra a 400 esztendőt. Midőn itt Kolozsvárt véget értek az ünnepek, együtt útaztunk Dévára ott tovább ünnepelni. A vonaton egy amerikai pappal kerültem össze. Midőn már kissé összebarátkoztunk, azt kérdezte tőlem, magyarazzam meg neki, hogyan lehetséges, hogy mi, akik 400 év előtt annyira előre voltunk, ma sok tekintetben elmaradtak vagyunk. A kérdés meglepett, de olyan jóindulatu őszinteséggel volt feltéve, — hogy nem bántott. És én beszéltem török hódoltságról, — magyaráztam, hogy mi voltunk az európai civilizáció védbástyája a kelettel szemben, — majd Béccsel való viszonyunkról, stb. — Az amerikai pap mosolyogva rázta a fejét, — ő ezt mind tudja, de a legutolsó évtizedek alatt lett volna alkalmunk pótolni a mulasztottakat, mi minden történt náluk éppen ezen idő alatt.

Hogy mennyire igaza volt amerikai barátomnak, azt mind jobban látom most, mióta a nőkérdéssel komolyan foglalkozom. Ezen a téren angolszász hitsorsosaink valóban követésre méltó példát nyújtanak nekünk. Ha kezünkbe veszünk egy angol unitárius lapot és olvassuk nőszövetségük jelentéseit, legtöbbször azt látjuk, hogy a nagy gyűléseket megelőző istentiszteleten a prédikációt asszony tartotta. Rev. Nicholl Cross egy érdekes beszédet tartott tavaly nyáron, melyben méltatja az asszonyok munkáját az államban és egyházban. Felhívja a nőket, hogy ne csak a nőt és a gyermeket közvetlenül érintő

kérdésekkel foglalkozzanak, de fordítsák figyelmüket minden általános érdekű probléma felé, mint a válások reformja, nemi ethika, prostitúció, antialkoholizmus, mert ezek a kérdések mind sürgős megoldásra várnak és női körültekintést igényelnek. Majd azzal végzi beszédét: „Bizalommal nézünk a jövőbe, hogy az egyházak nagyobb hatalommal fognak bírni, mint a múltban, mert női inspiráció fog segíteni vezetésükben.” — Így beszél egy mai angol unitárius pap.

Európában egyetlen velünk rokon nép él, északon, Finnországban. Tudjuk-e, hogy ez a kis ország volt Európának első állama, mely nőinek már 1906-ban a teljes egyenjogúságot megadta?

A nőmozgalom hívei valósággal mintaállamnak tekintik ezt a patriotizmusáról híres, csodálatos kis országot, mely dacára a nagy külső nyomásnak, az egészséges szociális fejlődés legmagasabb fokára emelkedett. De Finnország csak Európában áll vezető helyen, hiszen az É. A. Unió egyik állama Wyoming 1894-ben a nők emancipációjának már 25 éves évfordulóját ünnepelte. Még néhány amerikai államon kívül Új-Zeeland már 1893-ban egyenjogosította a nőket és 1902-ben egész Ausztrália. Mindezen országok élénk tanúbizonyságai annak, hogy a nők emancipációjával karöltve járt a családi élet, nevelés, népjóléti intézmények fejlődése, valamint az alkoholtilalom.

Érdekes megfigyelni, hogy tulajdonképen mind a világ legfiatalabb államai azok, melyek a kultúrfejlődés e magas fokára már elérték, míg az öreg Európa ezer éves államalakulatai alig-alig tudnak szabadulni a tradíció alkotta béklyókból.

Ha ma beszélhetnék az amerikai pappal, így magyaráznám meg elmaradottságunk okát: Nehezen tudunk kibontakozni a hagyomány alkotta kötelékekből. De vajjon helyes volna-e e felelet tőlünk, unitáriusoktól?

Az unitarizmus a felvilágosodottság vallása, a mi hagyományunk a haladás, mi tehát nem tagadjuk meg, hanem éppen akkor maradunk hívek a reánk szállott tradíciókhoz, ha bátran előrehaladunk a felvilágosodottság útján, ha pedig ezen az úton haladunk, akkor a nőkérdés úgy áll előttünk, mint általános érdekű kultúrprobléma.

Ez volt a helyzet a világháború előtt. De mi mindenen mentünk azóta keresztül! A háború örületét követte az összeomlások káosza, lelki megrázkódtatások, erkölcsi megingások, gazdasági válságok, új alakulatok úgy politikai, mint szociális téren, melyek szükségképen előtérbe hozták a nőkérdést. Ha vizsgáljuk a világ mai lelkiállapotát és a dolgok mélyére tudunk hatolni, megértjük, hogy a nőkérdés ma létkérdés.

És most lássuk, mi lehet, mi kell hogy legyen a nőmozgalom nálunk? Nőmozgalom alatt általában és elsősorban a nők szavazati jogáért való küzdelmet értik, — ez azonban téves,

mert a választójog csak eszköz magasabb célok megvalósítására; eszköz, mely sajnos gyakran rászolgál, hogy a cél szentesítse. Egy szellemes amerikai asszony kijelentette, hogy a választójog csak a kezdet és a kulcsa a többi jogoknak, melyeket az asszonyok még ki kell, hogy vívjanak maguknak.

Ma még nem céлом egyházi választójogunkért küzdeni, csak annyit akarok megállapítani: tekintve, hogy adót fizetünk, feltétlenül több jogra tartunk igényt.

Elévült az unitárius alkotmány azon szakasza, mely önálló és nem önálló nőket különböztet meg, nem önállóknak minősítve azokat, kiknek férje unitárius. Mi mind, egytől-egyig, egyenlően önálló nők vagyunk és ezentúl elvárjuk mindenütt, ahol nőket is érintő ügyekről van szó, az adókievetőbizottságban is, feltétlenül ott legyenek a mi megbízottaink.

Célunk természetesen a teljes egyenlőség, de tudjuk, hogy ezt nem lehet máról-holnapra megvalósítani. Ma még nem is lennénk elég öntudatosak és fegyelmezettek.

A mi mozgalmunk mai kezdő stádiumában tulajdonképpen csak a keresése annak, hogy hogyan kezdjünk hozzá e cél felé haladni.

Megnehezíti helyzetünket az, hogy eddigi úgynevezett munkásságunk kimerült kéregetésben és mulatságrendezésben. Ezekre is szükség van, de azért be kell bizonyítanunk most, hogy egyébhez is értünk, mint buffet-rendezéshez.

Teljes tudatában vagyunk annak, hogy ma komoly és önálló szociális munkára van szükség. Ezt a munkát, örömmel mondhatom, meg is kíséreltük, amennyiben Nőszövetségünk 12 tagja, felosztva a várost, már majdnem minden unitárius nőt meglátogatott. Voltak esetek, ahol gyönyörűségünk telt a látottakban, míg máskor sajnos sok szomorút hallottunk és láttunk. S mi a fő, sok olyan tapasztalatot szereztünk, melyeket feltétlenül szükséges lenne a férfiakkal megtárgyalni, mert csak úgy lenne igazán értéke és értelme a mi munkánknak, ha mintegy szervesen és kiegészítőleg bekapcsolódna az ő munkájukba s remélhetőleg ez így is lesz, ha most majd a férfaink is meglátogatják azon családokat, hol csak a férfiak az unitáriusok. Közös munkánk betetőzése lesz egyházközségünk karácsonyi ünnepe, melyen talán sikerülni fog az összetartozás érzését minden unitárius szívben felébreszteni.

Legfőképpen azért volna szükséges, hogy a nők mentől előbb tényleges jogokat kapjanak az egyházi életben, mert ez előkészítés lenne arra az időre, midőn az államban megkapják a választójogot. A gyulafehérvári határozatok ezt megígérték, s hogy ez talán mégsem volt csak írott malaszt, azt bizonyítja az a tény, hogy a nők ligája Bukaresben a Nemzeti Párt klubhelyiségeiben tartja összejöveteleit.

A „Gyulafehérvári határozat“ III. részének 3. szakasza a községi, megyei és parlamenti képviselőre vonatkozólag köz-

vetlen, egyenlő, titkos, községenkénti, arányos, 21 évtől mindkét nemre kiterjedő szavazati jogot helyezett kilátásba.

A román nők nagy önbizalmát mutatja az a tény, hogy az utolsó római internacionális kongresszuson meghívták a világ nőit, hogy a következő összeövetelüket, mely 1926 tavaszán lesz, Bukarestben tartsák meg.

Meghívást küldött még Páris, Athén és Jeruzsálem!

Ha Franciaországban a jelenlegi irányzat marad kormányon, úgy a német asszonyok is elmennek Párisba s akkor minden valószínűség szerint ott fogják megtartani, mert ma az internacionális mozgalom legfontosabb feladata, hogy a francia asszonyok megkapják a választójogot!

Es ha Franciaországban ez sikerül, úgy remélhetőleg követni fogják a jó példát a többi román államok: Itália, Spanyolország, az ezek hatása alatt álló délamerikai köztársaságok, no meg remélhetőleg nem legutoljára Románia is!

A román nők Bukarestben székelő ligája immár 13 év óta küzd a nők morális, szociális, gazdasági, jogi és politikai felszabadulásáért. 1918-ban Jassyban egy második szövetség is alakult hasonló céllal. Esetleg csak rövid idő kérdése és a román nők kivívják számunkra is a szavazati jogot, ez pedig a kisebbségekre nézve feltétlenül előnyös lenne.

Ezt megértve, a szász evangélikus egyház 3 év előtt megadta a nőknek az aktív, részben pedig a passzív választói jogot is. Segesvárt például már van női presbiter. A férfiak politikai összeövetelien is a nők megbízottjai mindig jelen vannak.

Mindezen intézkedések fő indítóoka az a meggondolás, hogy a mai kisebbségekre és egyházaikra oly válságos időkben az egyháznak, mint a kisebbségi kultúra főbástyájának, minden tagjának áldozatkészségére egyenlően szüksége van. Ezt úgy tudja elérni, ha sikerül felköltenie az érdeklődést, melyet pedig csak úgy lehet ébrentartani, ha mindenkinek, tehát a nőknek is, részt enged ügyei intézésében és irányításában.

A katolikusok közismert politikai érzékére vall, hogy ezt megértve, szociális iskoláik és kurzusaik mind nagyobb súlyt fektetnek a nőkérdésre. A temesvári szociális misszió társulat főnöknője, Ikrich Augusztá, december elején két előadást tartott Kolozsváron a nőmozgalomról.

Ami a reformátusokat illeti, örömmel mondhatom, hogy a Ravasz László most kiadott könyvében három gyönyörű írásnak témája a nőkérdés. Egyszer azt mondja: „Miután az egyház családiasodni fog, — felhagyván az állami allure-ökkel — olyan főhelyre jut benne az asszony, mint a családban.” Más-
hol pedig erélyes hangon védi a nők jogait: „Különb világot a gyermekeink érdekében! Minden nőnek ez az ősi követelése, ez az ősi joga. Ezért kell a nőmozgalom, ezért kell a nőnek szavazati jog, erre való az igazi feminizmus, a nőiség örök szent valóságának a hirdetése és a követelése.”

A mi nőmozgalmunk eszményi lényege az kellene, hogy legyen, hogy minden unitárius asszony szíve és lelke legjavát egyháza oltárára tegye! Ma midőn a pusztá létért való küzdelem olyan elemi erővel nehezedik reánk, ma kétszeresen a lelkünk mélyén kell, hogy erkölcsileg megalapozzuk egyházunk és társadalmunk életét.

Az idők változnak s mi változunk bennök, de vajjon meg tudjuk-e állani helyünket a mai megváltozott világban?

Első és legfontosabb feladatunk az önmagunk nevelése. Ezen önevelés, melyet a mai viszonyok férfiktól és nőktől egyenlően megkívánnak, természetesen a kölcsönös nevelést és egymásrahatást feltételezik. Az egyházi élet az, a hol a nők a maguk istenadta női mivoltukat legáldásosabban gyümölcsöztethetik, ha a férfiak módot és teret tudnak erre nyújtani. Ha nem sáncolják el magukat avult előítéletek mögé, hanem mint egyenlő értékű szabad embereket hívják őket munkatársakul!

Nyugodt lelkiismerettel állíthatjuk, hogy a következő generatio nevelésének felelősségteljes munkáját női segítség nélkül nem lesznek képesek teljesíteni! Pedig ez a ma legsúlyosabb problémája.

Ez iskola épülete a legméltóbb hely arra, hogy e problémát megvitassuk.

A háború alatt — mindnyájan emlékezünk, — iskolánk épülete kórház volt. Egy őszi napon új sebesültek jöttek. Egy szőke halvány arcú ifjú is volt köztük, a lengyel légio egyenruhájában. Először a súlyos sebesültek lettek ellátva, végül egyik ápolónő eljutott hozzá is s látva, hogy testi sérülése nem súlyos, egy pár jó szóval közeledett feléje. Kérdezte, honnan jön, hova való és ki?

Az ifjú megremegett s elpirulva halkán felelt: „Egy ember, de ezt ma csak suttogva lehet mondani.”

E kinyilatkoztatás, melyet egy gyermekember ihletett ajka ejtett ki e falak között, önkénytelenül eszembe jut ma, midőn az a feladatunk, hogy minden gyermekből, ki ez iskola kötelékébe tartozik és fog tartozni, itt embert tudjunk nevelni. Derék, becsületes, őszinte, kötelességtudó egész embert! Mert az iskolák feladata első sorban nem az, hogy egy csomó tudománnyal megtöltsék az idesereglő ifjúság fejét, hanem jellem és embernevelés! Itt meg kell, hogy tanuljanak a növendékek tanulni és lelkesedni minden szépért és jóért, mert csak így fogják tudni megállni a helyüket az élet nagy iskolájában!

Ime: a feladat embernevelés, mégpedig fiuknál és leányoknál egyaránt. Hiszen mintegy az idők jelét mutatja az a tény, hogy habár a fiuk száma apadt, a leányoké, kik leányotthonunkba jönnek, évről évre nő.

De nem is a quantitas a legfontosabb, hanem a qualitas. Ma erős egyéniségekre van szükség, ma individualis nevelésre kell, hogy törekedjünk! Órizkedjünk a tömegneveléstől, elrettentő

példa Oroszország, mely mintegy várja egy új Ádám megváltó szavát: Hagyjátok az anyának gyermekét!

Mi lehetne a nők szerepe a vidékről bejött gyermekesereg és ifjúság között? Helyettesíteni a távollévő anyákat! Megteremteni a lelki kapcsolatot az otthon lévő szülők és itteni nevelők között.

A leányotthon igazgatásában is több szerep kellene, hogy jusson a nőknek, hogy valóban kedves, meleg otthona lehessen az serdülő leányainknak.

Nem lehetne-é, hogy minden gyermek, ki először intézetünkbe jön, hozzon magával egy, hogy úgy mondjam, útlevelet, melyet a községében működő nőszövetség küld a központi szövetségnek s melynek alapján mi kolozsvári asszonyok gondjainkba vennénk minden gyermeket. Mennyire meg lenne könnyítve a munkánk, ha így előre figyelmeztetve lennénk minden gyermek képességeire, szükség szerint hibáira és terheltségeire.

A városi fiuk szülőit pedig időről-időre értekezletre kellene összehívni, — a német iskoláknál nagyon is szokásosak az ilyen Elterabend-ek, mert úgy lehet igazán áldásos az iskola működése, ha az a családi neveléssel együtt halad s viszont a családokra is nevelőleg lehetne ilyen összejövetelek útján hatni.

Számot kell vetni azokkal a veszélyekkel, melyek ma serdülő ifjúságunk testét és lelkét fenyegetik: ponyvairodalom és kalandvágyat keltő moziképek, a vértfertőző nyavalya, valamint az alkohol és bolsevizmus mérge! Ezek ellen erélyesen küzdenünk kell! Nekünk egy testben és lélekben egészséges új nemzedékre van szükségünk!

Ebből a küzdelemből részt kívánni nemcsak jogunk, de kötelességünk, hiszen anyák vagyunk, a ma anyái; és ha a következő generációról beszélünk, a saját gyermekeinkről van szó!

Tudjuk, hogy férfainknak ma, inkább mint valaha, nagy gondjaik vannak. Mi nem akarjuk gondjaikat szaporítani, hanem megosztani!

Hiszen ha áttekintjük kívánságainkat, inkább kötelességeket kívánunk, mint jogokat!

Mi ismerjük képességeink határát, de tudunk hinni és remélni a női szív határtalan bizalmával! S ezzel a bizalommal fordulok ma Hozzatok Főtanácsra összegyűlt unitárius férfiak. Keressétek a módját annak, hogy a mi munkánk a tieteket kiegészítse, hiszen mi egy célért dolgozunk és megértéssel kell a munkát megosztanunk! Nem szabad csekély erőnket az egymás elleni küzdelemben eltékozolni, közöttünk mindig béke kell, hogy legyen, — különben saját vérünk ajkáról kell majd hallanunk Hektor fiának kétségbeesett sikolyát: ha egymás ellen fordultok, az első áldozat a gyermek!

A praehistorikus kor anyajogot ismert, a történelem századain át följegyzett törvények apajogról szólnak, — de a kőbe

véselt és könyvbe írott törvények felett áll az az örök jog, melyet a természet a szíveinkbe oltott és ez a gyermek előjoga!

Nekünk tegnapban gyökerező ma embereinek a gyermek a Holnap, a gyermek a feltámadás, a gyermek az örökélet!

Férfi és nő együtt alkotják az eszményi embert, éppen ezért csak egyesült erővel tudják a gyermek emberré nevelésének eszményi munkáját teljesíteni!

Kérek eszméket, idítványokat arra nézve, hogyan lehetne ezen eszményi munkát egyházunk keretén belül egyesült erővel Isten segedelmével minél előbb és minél sikeresebben megvalósítani?

Kauntzné Engel Ella.

SZÁZ ESZTENDŐ AZ UNITÁRIZMUS MULTJÁBÓL.

A XIX-ik századnak számos kulturális és tudományos sikere mellett, nagy dicsősége, hogy szabad tért engedett a liberális vallásos gondolkozás és hívés érvényesülésének. Ennek köszönhetjük, hogy az eddig üldözött unitárius vallás Angliában és Amerikában nemcsak országos, hanem egyben világtényezővé tökéletesült. Erdélyben nehéz, nagy erőfeszítések között mint szervezett egyház és formulázott hitvallás háromszáz esztendő tapasztalataival, de nagy részben megcsonkítva és megfélemlítve jött át a XIX-ik századba.

Az ősiség, mivel az erdélyi dicsekedhetett, hiányzott a két testvérnél, de a mire ennek szüksége volt: az ifjúi hév, a vállalkozási bátorság, a szabad szárnyalás, meg volt azoknál.

A vallásos eszmék történelme sok érdekes és megható tüneményt ismer nemcsak a kereszténység köréből, hanem épp oly sokat a keleti nagy vallásokéból is. A brahmanizmus, budhizmus, hinduizmus, grecizmus, hellenizmus, mohamedánizmus közel állnak a kereszténységhez, részesek is abban s éppen azért a kereszténységnek egyik ága sem foglalhatja le a maga számára az egyeduralmat.

„Ha a kereszténység szent életének és legjobb teológiájának megakarjuk találni a megfelelő paralleljét, forduljunk a Brahmanok legjobb teológiájához és legszentebb életeihez“ tanácsolja Mead (*Fragments of a faith forgotten* 11. l.), de mi megmaradunk a kereszténység körében s anélkül, hogy apológiát akarnánk írni, rámutatunk az unitárius hitesezmék körében jelentkező meglepő tüneményekre.

Az eszmék az egyéni jellemeben öltének testet, ezek pedig néha káprázatos fényel, de mindig olyan erkölcsi bátorsággal vonulnak végig a magok kis, vagy nagy világa színe előtt, mint akár a Hamlet atyja királyi árnyéka, a bűnös feleség előtt.

E rövid tanulmány célja az unitárius hitesezmék fejlődésének, hatásának és társadalmi jelentőségének megvilágítása. Erre kitűnő alkalmul kínálkozik az az örvendetes esemény, hogy az angolok *Britt és Külföldi Unitárius Társulata* és az amerikaiak *Amerikai Unitárius Társulata*, mint egyházszervezet a közelgő 1925 évi május 25-én fogja ünnepelni fennállása 100 évét.